

Kedves Mártuska, Tisztelt Gyászoló Család,
Tisztelt Gyászoló Gyülekezet,
Tisztelt Kollégák!

Amióta a lesújtó hír tudomásunkra jutott, nincs olyan napom, hogy ne jelenjék meg emlékeimben András alakja, gesztusai, jellegzetes mondatai. Gondolatban szinte minden nap búcsúztam tőle. Megszólalni, megfogalmazni a búcsút, keresni a szavakat, mondatokat, fájdalmas lelki teher.

Amilyen örömteli volt a 80 éves Andrásnak születésnapjára laudációt mondani, olyan keserűek a búcsú szavai. A búcsúzás, szívszorító megszólalás, méltatás a lezárt életpálya, életút felett. De ugyanakkor értékörző, megerősítő, mert óhatatlanul benne van a korábbi köszöntés dicsérete, elismerése is, András szellemi teljesítményét, emberi értékeit illetően.

Búcsúzom tehát székely Szabó Andrásról, a kollegától, az alkotmánybírótól és az atyai jó baráttól.

Szabó András 1989. július 30-án választott a meg az Országgyűlés alkotmánybírójává; tisztségét 1998. február 19-ig látta el. Erre a feladatra „fejben” már korábban készen állt. Ezt bizonyította korábbi tanulmányaiban megfogalmazott jogállam-felfogása, alkotmányosság-koncepciója. „Kutatóból alkotmánybíró lettem – írja korábbi tanulmányainak kötetbe foglalása alkalmából –. Ma sem írnék mást, legfeljebb másként. Koherensebben: az új alkotmányos rendszer alaptörvényéhez igazodva.” (Büntetőjog reformja Budapest, 1992. G &G Kiadó)

Szabó András alkotmánybírói főműve az alkotmányos büntetőjog dogmatikájának kidolgozása, amely mind a mai napig az alkotmánybíráskodás megkerülhetetlen mércéje. Alkotmánybírói tevékenysége előtt, tudományos munkássága során a büntetőjog „megemelését” hangsúlyozta, azaz a büntetőjog alapelveinek alkotmányos rangon való kifejezését, védelmét. Tőle idézve: „... büntetőjogunk reformjának ... az alkotmányos-közjogi változáshoz kell kapcsolódnia. Éspedig nemcsak azért, mert fontos büntetőjogi alapelvek önmagukban is alkotmányos-közjogi tétel formájában jelentkeznek..., hanem azért is, mert a demokratikus közjogi rendszerben alapvetően megfordul egyén és állam, állampolgár és hatalom viszonya.” (Büntetőjog reformja 2. oldal)

Az Alkotmánybíróság halálbüntetést eltörlő határozatához írt párhuzamos véleményében az alkotmányos jogállam nézőpontjából fogalmaz meg többlet-érveket. „Amikor tehát az Alkotmánybíróság a halálbüntetést büntetési rendszerünkben kiiktatta – írja – ezt nem büntetőjogi vagy kriminológiai megfontolásokra alapozta, hanem egyedül és kizárólag az Alkotmányra.” Elvi tételként mondja ki, hogy az „akasztás”- halálbüntetés – az alkotmányos jogállammal összeegyeztethetetlen. Az alkotmányos jogállammal a jogépségi (egyik kedvenc kifejezése!) megtorló, arányos büntetés fér össze. „Az arányos büntetés elve nem szenved csorbát, ha a deres mellé odahelyezzük a bűnügyi múzeumokba a bitót és a nyaktilót is.” (Az Alkotmánybíróság Határozatai 1990. 109, 111. oldalak)

Maradva Szabó András alkotmánybírói tevékenységénél, társelőadója volt az ún. „elévülési határozatnak” amelyben már hivatalosan is az Alkotmánybíróság álláspontjává válik az alkotmányos büntetőjog követelménye, mércéje. Idézve a határozatból: „A jogrendszer alkotmányosságából következően az állami büntetőhatalom gyakorlásának is alapvető követelménye, hogy megfeleljen az alkotmányos elveknek: a büntetőhatalom gyakorlásának alapja jogállamban kizárólag az alkotmányos büntetőjog lehet.”

A határozat kiemelten hangsúlyozza, hogy az alkotmányos jogállam elve kizárja az állam korlátlan büntető hatalmát. Az egyén, a polgár életviszonyaiba, szabadságába a közhatalom beavatkozásának lehetőségét kizárólag az alkotmányos felhatalmazás alapozza meg. Mindezek a mondatok, pontosabban e mondatok gondolati tartalma – ismételten hangsúlyozom – Szabó András korábbi tanulmányaiban már megjelentek.

Folytathatnám az idézetek sorát, de nem teszem. Szólnom kell viszont az érvelő, vitatkozó Szabó Andrásról is. Egy asztalnál ülve élvezhettem szellemes érveléseit, színes kifejezésmódját, mindig kulturált alkotmánybírói magatartását. Szinte irodalmi értékű kifejezéseket is csempészett a határozatokba. Legendás mondata, miszerint a büntetőjog „... társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen.” Szankciós zárkő: amikor ezt a kifejezést olvasom, rögtön megjelenik előttem András arca, ezüstös hajával, férfias arcélével.

Elfogult álláspontom, hogy az Alkotmánybíróság húszéves története – csak a húsz évről beszélek! – a magyar jogállam sikertörténete. A Testület alapvető módon teljesítette feladatát, az alkotmányosság védelmét; a közhatalom gyakorlását – alapvetően! – alkotmányos keretek között tudta tartani. Hogy ez így lehetett, ahhoz olyan „alapító atyák”, alkotmánybírók szükségeltettek, mint amilyen – többek között – Szabó András is volt. Hangsúlyozom, hogy ez utóbbi

álláspontomat nem a baráti elfogultság, hanem a szakmai meggyőződés vezérli. Mint ahogy ő is mindig különbséget tett a baráti érzelmek és a szakmai értékítélet között. Nekem írt leveléből idézek: „Nem hiszem, hogy a Rólad kialakult régi véleményemet egyszerűen baráti szeretetem határozná meg.”

Barátságunk, kölcsönös rokonszenvünk szinte megismerkedésünk pillanatával kezdődött. Az Alkotmánybíróság húsz éve nekem a szakmai élmény mellé egy barátság élményét is adta. A Várnegyed, Köveskál, Öszöd, Sukoró, Pilisborosjenő, Pomáz mind megannyi helyszín, mind megannyi felejthetetlen találkozás, jóízű beszélgetés! András „szivárványos” egyénisége, kifogyhatatlan történetei, ízes mesélő kedve megunhatatlan volt. Megidézte életre keltette a katonát, a tudóst, a férfit és a kaptos éjszakai polgárt terceléssel kísérelő bohémét is...

Nagy lesz a hiány, már most is nagy a hiány!

A „volt-nincs” szívbemarkoló konfliktusára az ember évszázadok óta keresi a vigasztaló szavakat. Az ésszerűség-érzelem belső lelki háborújában a békét hozni törekvő vigasztalásé lehet a főszerep.

A vigasztalás már az ókorban irodalmi műfajjává (consolatio) nemesedett. Ciceró száraz, már-már cinikus összefoglalása szerint a vigasztalás funkciója, hogy minden bánat és gyász az élet törvénye, továbbá, hogy nem helyes elemészteni magunkat a bánatban, holott világosan tudjuk, hogy nincs ellene orvosság. Mennyivel szebben és költőibben fogalmaz Örkény István. Mondatait már Andrásra gondolva is szívesebben olvasom: „A halál létünk természetes befejezése. Embernek lenni csodálatos dolog. Embernek lenni a legnagyobb vállalkozás, amit ebben a kozmoszban ismerünk. De ahogyan nem rendülünk meg attól, hogy megszülettünk, miért reszketünk, miért jajgatunk, miért panaszoljuk azt, hogy egyszer el kell mennünk? Hiszen az egész létezésünknek az az értéke a mindennapunk attól lesz szép, hogy a napjaink megvannak számlálva.” (Örkény István: Rózsakiállítás)

András elvesztése feletti fájdalom vigasza számomra - és gondolom mindannyiunk számára is – emberi méltóságának megőrzése és a megélt minőségi élete.

András angolosan, szinte tapintatosan lépett ki az életből. Megőrizve így emberi méltóságát, tartását a külsőségekben is. Megkímélte Mártuskát, a családot és

mindannyiunkat az egyre fáradó, egyre nehezebb, külsőségeiben is egyre keserűbb átváltozások megtapasztalásától. Előttünk az utoljára látott és hallott Szabó András szinte régi fényében lesz emlékezésünk visszatérő szereplője.

András megérdemelten jutott a tudomány és az élő közjog legmagasabb csúcsaira. Neve, munkássága az utókor öröksége lett. Vergiliussal mondhatná:

„Éltem, s pályámat mit a sors
kiszabott, befutottam.”

Mint magánembert - élete során - sokak szeretete kísérte. Az én életemnek (életünknek) is fontos része marad András és Mártuska barátsága.

És ami az András legfontosabb kapcsolatát jelenti: Mártuska. Húsz év boldog együttlét. Illyés Gyula írja Naplójegyzeteiben (1973), hogy a boldogság egyik feltétele az időtlenség. „Hogy se múlt se jövő ne zavarja az örömet kínáló perc határait. Hogy szintiszta mivoltában tudjuk hörpölni a jelent.” Két színes egyéniség ilyen életszemlélettel, életszeretettel élte életét. A Pilisborosjenői ház szeretet-közössége, Mártuska óvo, dinamikus, csupa érzelem törődése volt András mindennapi élménye.

Ide kívánczik néhány sor András hozzám írt leveléből: „... annak pedig külön örülök, hogy Ica és Te, Mártuska és Én „egyben vagyunk”, adekvát módon homogének vagyunk. Párképi alakzatok.”

Drága András bátyám, szeretett atyai jóbarátom, ahogy egyszer írtad, „egyek vagyunk nemcsak a szívbéli barátság révén, hanem közös András-nap révén is...” – búcsúzom Tőled.

Egy tibeti mondás szerint: „Mindenki meghal, de senki nem halott.”

Te – számunkra – biztos nem vagy, nem leszel az!

El nem múló szeretetünk és tiszteletünk legyen örök társad utolsó utadon!